

הגורם האנושי בתאונות עבודה בענף הבנייה - מבט על העובד

ד"ר רנא עבאס – מחלקת מחקר

בשנים האחרונות אנו עדים לעלייה במספר האנשים שנפגעים מתאונות עבודה, במיוחד בקרב העובדים בענפי הבינוי, התעשייה והמסחר. על פי הדיווחים של המוסד לביטוח לאומי, בין השנים 2011-2014, נפצעו בישראל יותר מ- 195 אלף עובדים במהלך עבודתם. בנוסף, ועל פי הנתונים של משרד העבודה, במהלך שנת 2016 איבדו את חייהם 80 אנשים באירועים שונים שהתרחשו במקומות עבודה, בעוד שבשנת 2018 מספר הפועלים שנהרגו בתאונות בנייה במחצית הראשונה של השנה עמד על 19, מספר גבוה בכ- 30% ממספר ההרוגים הממוצע בתקופה המקבילה בחמש השנים הקודמות (**משרד העבודה והרווחה, 2018**). נתונים אלו מראים שתאונות עבודה גוברות מחירים גבוהים ברמת הפרט וברמת המדינה כאחד. ברמת הפרט, ניתן להתייחס למחיר הנפשי והכלכלי שפרטים ומשפחות משלמות, וברמת המדינה ניתן להתייחס למחיר החברתי והכלכלי העצום שאותו היא משלמת. כך לדוגמה ובדו"ח של המוסד לביטוח לאומי, נמצא כי בשנת 2018 בלבד שולמו מעל 74 מיליארד ש"ח גמלאות לנפגעי עבודה (**המוסד לביטוח לאומי, 2018**).

מחקרים מראים שהאירועים המרכזיים של תאונות עבודה בענף הבנייה כוללים: נפילה מגובה; נפילת עצם או מכה מעצם; התחשמלות; פגיעה מכלים; פגיעה מעצם שנזרק ממכונה והתמוטטות קיר/פיגום (**Swuste, Frijters, & Guldenmund, 2012**).

חוקרים רבים ניסו לעמוד על הגורמים המנבאים את התרחשותן של תאונות עבודה בענף הבנייה, תוך הסתכלות ממוקדת על הגורם האנושי, אשר הוגדר בספרות כ- "מכלול של הגורמים הקשורים בארגון, בסביבה ובתפקיד, בנוסף למאפייני הפרט המשפיעים על ההתנהגות בעבודה באופן שעלול להשפיע על הבריאות והבטיחות" (**IOSH, 2005**). הגדרה זו כוללת שלוש רמות שיש ביניהן תלות הדדית ואשר יש לקחת בחשבון: התפקיד, הפרט והארגון. במאמר זה אנו נתייחס בעיקר לרמת הפרט אשר כוללת את הכישורים, המיומנויות, האישיות, העמדות ותפיסות הסיכון של הפרט. דהיינו, תפיסות או עמדות שליליות כלפי חשיבות נקיטת צעדים הקשורים לבטיחות במקום העבודה עשויות לנבא ביצוע של טעויות בקרב העובדים.

בהקשר זה, מחקרים מצביעים על כמה סיבות למעורבות עובדים בהתנהגויות לא בטיחותיות: ראשית, התעלמות והיעדר ידע אודות בטיחות. שנית, כישלון במעקב אחרי נהלי הבטיחות ועמדות כלפי בטיחות הכוללת אי חבישת קסדה, אי הפסקת העבודה למרות העייפות וחוסר שינה.

שלישית, סביבת עבודה שתומכת בהתנהגות לא בטיחותית, למשל לחץ לביצועים. רביעית, תמריצים כספיים מוצעים במחיר של בטיחות, כגון תמריצים לפרודוקטיביות ללא מתן זמן ומשאבים לסיום העבודה. חמישית, גורמים נפשיים כגון תנאי מחייה ועוני, לחץ משפחתי או חברתי. שישית, הצגת "הבחור הקשוח" באמצעות ביצוע עבודות מסוכנות באתר ועידוד צוות העובדים לקחת משימות שאינן בטיחותיות. זה כולל מעורבות בהתנהגות שיוצאת נגד תהליכי בטיחות לשם קבלת קידום או להיות בולט בעיני המנהל. שביעית, חוסר מיומנות, העדר הכשרה בטיחותית או ספציפית לתהליך, או הכשרה לא הולמת לתנאי האתר. לבסוף, האופי של המשימה שהעובד מבצע, שכולל את אי יכולת העובד לזהות תנאים לא בטיחותיים המתקיימים או מתפתחים אחרי תחילת ביצוע משימה מסוימת. זה כולל את עיצוב העבודה שלא לוקחת בחשבון מגבלות אנושיות ואחריות הדרג הניהולי לזיהוי מוקדם של התנאים הלא בטיחותיים בכל משימה חדשה (Choudhry & Fang, 2008; Wang, Zou & Li, 2016). בנוסף לסיבות קונקרטיות אלו, הספרות המחקרית העדכנית מונה מספר של גורמים אישיים שיכולים לנבא מעורבות בתאונות עבודה, כגון, גיל; מצב משפחתי; השכלה; ידע אודות בטיחות; ותק בעבודה; לחץ שקשור לעבודה והתנהגות בטיחותית של עמיתים בעבודה (Mnjula & De Silva, 2018).

ראוי לציין שעובדים אינם נמצאים בחלל ריק, ולסביבת העבודה קיימת השפעה לא מבוטלת על ההתנהגויות הבטיחותיות שלהם. אחד המפתחות להתנהגות בטיחותית הינו נורמות הקשורות לבטיחות בעבודה. חוקרים מצביעים לאחרונה על החשיבות של הנורמות באתרי בנייה כמפתח לעיצוב ההתנהגות של העובדים (Choi, Ahn, S. & Lee, 2017). נורמות כאלה ניתנות לביצוע באמצעות מספר צעדים: חיזוק תרבות שבה מנהלי העבודה מעירים לעובדים על התנהגות לא בטיחותית, ומחזקים התנהגות בטיחותית; מנהל העבודה מהווה דוגמה לחיקוי בכל מה שנוגע בשמירה על נהלי הבטיחות במקום העבודה; עידוד צוות העובדים לגלות ערנות ואחריות ולתת הערות על התנהגות לא בטיחותית של עמיתיהם בצוות (Holte, Kjestveit, & Lipscomb, 2015; Jitwasinkul, Hadikusumo & Memon, 2016). בנוסף, מודעות אישית של העובדים לגבי הסכנות, התפיסות שלהם את הסכנות והנטייה שלהם לקחת סיכונים מהווה נדבך חשוב בעיצוב ההתנהגות הבטיחותית של עובדים בענף הבנייה (Ismail, Doostdar & Harun, 2012). על מנת שעובדים יהיו בטוחים בזמן העבודה, חלה עליהם החובה לשנות את תפיסתם לגבי הבטיחות באמצעות השתתפות בהכשרות וקבלת מידע אודות עבודותיהם והסיכונים הקשורים בביצוע משימותיהם (Choudhry & Fang, 2008).

לסיכום, ענף הבנייה הינו אחד הענפים הייחודים בתעשייה שבו אופי העבודה, המעבר מאתר לאתר, ריבוי צוותים שעובדים באותו אתר והצורך בתיאומים ובניהול סיכונים, מקשים על יצירה של סביבה ארגונית המקדמת בטיחות וגיהות, ומכאן מעלים את הסיכון להתרחשותן של תאונות עבודה. אחד הגורמים המשמעותיים להתמודדות עם תאונות עבודה הינו הגורם האנושי, ולעובדים עצמם יש חלק לא מבוטל במניעת אותן תאונות. מודעות אישית, שינוי תפיסתי בנוגע לסיכונים ולבטיחות, קידום נורמות לעבודה בטיחותית והשתתפות בהכשרות בטיחות, הינם מפתחות חשובים שמבטיחים סביבת עבודה בטיחותית יותר עבור העובדים.

המוסד לבטיחות וגיהות, רואה חשיבות רבה לבחינה של הגורם האנושי בהקשר הישראלי, תוך מתן דגש על העובד כשחקן חשוב שמעורב בתאונות עבודה בענף הבנייה. על כן, המוסד מתכנן לבצע מחקר מקיף שמטרתו לבדוק את משקלם של גורמי אנוש (עובדים, מנהלי עבודה וממוני בטיחות) בגרימת תאונות עבודה בענף הבנייה. בהתבסס על תוצאות המחקר תגובש פלטפורמה לתכניות התערבות וינסחו המלצות עבור העובדים, מנהלי העבודה וממוני הבטיחות לפרקטיקות חשובות שיש לאמץ על מנת למזער את הסיכויים להתרחשותן של תאונות עבודה.

רשימת מקורות

המוסד לביטוח לאומי (2018). דו"ח שנתי 2017, גמלאות – פעילות ומגמות, ביטוח נפגעי עבודה, ירושלים: ישראל.

https://www.btl.gov.il/Publications/Skira_shnatit/2017/Documents/chap-3-08-avoda.pdf נדלה ב- 06.03.19

משרד העבודה (2016). דו"ח תאונות עבודה ותחלואה תעסוקתית, תמונת מצב 2016-2012. ירושלים: ישראל.

Choi, B., Ahn, S. & Lee, S. (2017). Construction workers' group norms and personal standards regarding safety behavior: Social identity theory perspective. *Journal of management in engineering*, 33(4), 04017001.

Choudhry, R. M. & Fang, D. (2008). Why operatives engage in unsafe work behavior: Investigating factors on construction sites. *Safety science*, 46(4), 566-584.

Holte, K. A., Kjestveit, K. & Lipscomb, H. J. (2015). Company size and differences in injury prevalence among apprentices in building and construction in Norway. *Safety science*, 71, 205-212.

IOSH (2005). Research report: What Practitioners Do. Institution of Occupational Safety and Health, Wigston.

Ismail, Z., Doostdar, S. & Harun, Z. (2012). Factors influencing the implementation of a safety management system for construction sites. *Safety science*, 50(3), 418-423.

- Jitwasinkul, B. & Hadikusumo, B. H. (2011). Identification of important organizational factors influencing safety work behaviours in construction projects. *Journal of Civil Engineering and Management*, 17(4), 520-528.
- Mnjula, N. H. C. & De Silva, N. (2018). Factors influencing safety behaviours of construction workers. 3rd World construction symposium 2014: Sustainability and development in built environment, 256-264.
- Swuste, P., Frijters, A. & Guldenmund, F. (2012). Is it possible to influence safety in the building sector?: A literature review extending from 1980 until the present. *Safety science*, 50(5), 1333-1343.
- Wang, J., Zou, P. X. & Li, P. P. (2016). Critical factors and paths influencing construction workers' safety risk tolerances. *Accident Analysis & Prevention*, 93, 267-279.